

ALMANYA'DA TÜRK MİZAH VE HİCİV USTASI USTASI: ŞİNASI DİKMEN

Sedat ŞAHİN

Özet

Bugün Almanya da milyonlarca Türk yaşamaktadır. Bu insanlar sosyal ve kültürel etkinliklerde oldukça başarılı ve önemli işler yapmaktadır. Bunlar arasında Şinasi Dikmen de çok önemli bir yere sahiptir. Kabare ve hiciv sanatında yaptığı yeniliklerle dikkati çekmektedir. Yazdığı kitaplar ve oynadığı oyunlar Almanlar tarafından ilgiyle izlenmekte ve kabul görmektedir. Dolayısıyla Almanya'da yaşayan Türklerin başarısı Türkiye'den de dikkatle izlenilmekte ve onlara destek verilmektedir. Bu insanlar Türk kültürünü Almanya'da tanıtmakla çok önemli bir görevi yerine getirmekteler.

Anahtar kelimeler: Almanya' da Türk kabare oyunu, Şinasi Dikmen, hiciv, mizah

The Master of Turkish Humour and Satire in Germany: Şinasi Dikmen

Abstract

Today millions of Turks have been living in Germany. These people have been doing very important and succesful activities in social and cultural areas. Among these Şinasi Dikmen has a very significant place. His innovations on the art of the cabaret and satire had been attracted. His books and plays have been watched and accepted by Germans. The success of Turks living in Germany has been watched from Turkey as well and been supported these people have realized a very important duty by introducing the Turkish culture in Germany

Key words: the cabaret in Germany, Şinasi Dikmen, satire, humour

II. Dünya Savaşından sonra Almanya, ekonomide göstermiş olduğu gelişmeden dolayı büyük iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Bu çerçevede, 30.10.1961 tarihinde Federal Almanya ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Türkiye'den ilk etap

ta 6500 misafir işçi talep edilmiştir. Almanya'ya misafir işçi statüsünde 6500 kişinin trenlerle göç etmesi üzerinden yaklaşık 44 yıl geçmiştir. Bu göç furyası son 15 yıl içinde gerilese de, 2004 yılı itibarıyla Almanya' da yaşayan Türklerin sayısı 2.107.426 kişiye ulaşmıştır.

Ünlü Alman yazar Max Frisch'in "İşçi bekliyorduk, insanlar geldi" sözü, Almanya'nın bu insanlara bakışının çok kısa özetidir. Sanayileşmiş bölgelere yerleştirilen Türklerin sosyal ve kültürel ihtiyaçları, önceleri hiç dikkate alınmamıştır. Almanya, bu insanların nasılsa bir miktar para kazandıktan sonra ülkelerine geri döneceklerini düşünmüştür ve bu konuda haksız da sayılmazdı. Çünkü, Türkler de Almanya'ya bu amaçla gelmiştir. 80'li yıllar Türklerin ülkelerine geri dönmeyeceklerini göstermiştir. Bu durumun Alman yetkilileri tarafından da anlaşılması üzerine, 1984 yılı itibarıyla, Türklerin ülkelerine geri dönmeleri için "Geri Dönüşü Teşvik Yasası" çıkartılmıştır. Sonuç, Almanya'nın beklediği gibi olmamıştır. Anılan tarihten sonra, bu insanların Almanya'ya uyum sağlamaları için çeşitli projeler geliştirilmiştir. Özellikle de Almanya'ya ilk gelen, yani birinci kuşak Türkler, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük sıkıntılar çektiler. Kendilerini Almanca ifade edemediklerinden dolayı kendi içlerine kapandılar. Başka bir ifadeyle, kapalı topluluklar oluşturdular. Bunun sonucu olarak da, bu insanlar sorunlarını çeşitli yayın organları yoluyla dile getirme ihtiyacı hissettiler. Bu yayınların arasında Türkçe yazılan kitaplar önemli bir yer tutar. Bu kitaplar genelde ideolojik amaçlarla ve Türkçe yazıldığından okur çevresini yine Türkler oluşturmuştur. Örneğin Bekir Yıldız' ın "Alman Ekmeği" adlı eseri bu tür kitaplardan biridir. Dolayısıyla Alman okuruna ulaşmayan ve hitap etmeyen bu eserler, önceleri Alman Edebiyatının bir bölümü olarak değerlendirilmemiştir. Ancak ikinci ve üçüncü kuşağın Almanya'da doğup büyümesi ve Alman diline hakim olması, Almanca yazan Türk yazarların Alman Edebiyat çevrelerince de kabul edilmesinde ve benimsenmesinde önemli bir etken olmuştur. Her iki dili ve kültürü de, bizzat içinde yaşayarak tanıyan bu insanların ortaya koydukları eserler son yıllarda, özellikle de Almanya'nın bütününde hak ettiği yeri almaya başlamıştır. Aşağıda sunacağımız yazar Şinasi Dikmen de bunların içinde çok önemli bir yere sahiptir. O sadece kitaplar yazmamış, Almanya'nın Frankfurt kentinde düzenli olarak kabare oyunu oynamaktadır. Türk sanatçılarının bir Alman sahnesinde oynadığı ilk ve tek kabaredir. Şinasi Dikmen'in kabarede işlediği konulara girmeden önce biyografisi hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olur.

Şinasi Dikmen 1945 yılında Samsun'un Ladik İlçesi'nin Çakırgümüüş köyünde dünyaya gelmiştir. İlkokulu ve Ortaokulu Ladik İlçesinde okumuştur. Ankara da Sağlık Meslek Yüksek Okulunu bitirdikten sonra dört yıl sağlık memuru olarak görev yapmıştır. Ankara da Goethe Enstitüsünde Almanca kurslarına katılarak Almanca öğrenmeye çalışmıştır. Daha sonra

Almanya'ya giderek hasta bakıcı olarak görev yapmaya başlamıştır. Dikmen'in ilk kitabı "Wir werden das Knoblauchkind ..." (biz sarımsak çocuklar...) 1983 yılında, ikinci kitabı "Der Andere Türke" (Diğer Türk) 1986 yılında, üçüncü kitabı "Hurra, ich lebe in Deutschland" (Yaşasın, ben Almanya da yaşıyorum) da 1995 yılında basılmıştır. Yazar, 1988 yılında Küçük Sanatı Geliştirme Ödülünü, 1991 yılında ise Alman Gazetecilik Ödülünü almıştır. Başarılı çalışmalarından dolayı Almanya' da popüler olmaya başlayan Şinasi Dikmen, 1997 yılına gelindiğinde kendi sahnesi olan Knobi-Bonbon'u kurmuştur. (www.trd-online.net/sinasiroportaj.htm, S. 2) Aynı zamanda Die Käes (Kabaret Änderungsschneiderei) adlı kabarede düzenli olarak kabare sahnelemeye başlamıştır. O sadece Frankfurt'ta oyunlarını sergilememiş Avrupa'nın bir çok kentinde oyunlar oynamıştır. Halen Almanya' da serbest yazar ve kabare oyuncusu olarak çalışmaktadır. (www.Ulvialacakaptan.com/htm/konul.htm, S. 1)

Peki nedir Şinasi Dikmen'i Almanya'da bu kadar popüler yapan? Neden oyunları günlerce kapalı gişe oynuyor ve en önemlisi de Türk olmasına rağmen, neden Alman izleyicisi tarafından daha yoğun ilgi görüyor? Ana dili Türkçe olan bir insan düşünelim, ama oyunları Almanca olsun. Türkçe düşünce biçimini Alman Diline aktarırken, hiciv ve mizah türünü ustaca harmanlaması, Alman toplumunun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını yine Almanlara üçüncü bir gözle yeniden iletirken Türkçe ve Almanca karışımı bir dil yaratması, Almanlara çok çarpıcı gelmektedir. O, bir anlamda Alman toplumunun aynası olmaktadır. Oyunlarında sadece Almanya'yı ve Almanları hicvetmemekte, aynı şekilde Almanya'da yaşayan Türkleri de hicvetmektedir. Özellikle de Alman ve Türk insanın iletişim kurduğu alanları sıkça işlemektedir. Her iki kültürün birbirine bakış açısını iğneleyici, yerici bir biçimde sunar. Oyunları genelde tek kişilik oynayan ve monologlar halinde sunan Dikmen, kendi deneyimlerini ve gözlemlerini oyuna aktarır. Örneğin, Nereye Gidiyorsun, Türk adlı oyun kendi çocukluk anılarıyla doludur ve olaylar bir roman kurgusu içinde gelişir. Bir oyununda, kendi doğup büyüdüğü Çakırgümüş köyünde genç bir çoban ünlü Alman şair, yazar ve devlet adamı Johan W. V. Goethe'yi rüyasında görür. Tüm Dünya'da saygın bir yer edinen Johan W. V. Goethe, Çakırgümüşlü genç çobana Almanya'ya gidip "Alman" sahnelerinde kendi kültürünün hicivlerini aktarmasını öğütler. Genç Çoban Almanya'nın yolunu tutar, Almanya'da yaşayan amcası ona Alman bayanları hakkında önemli bilgiler verir. Bu oyunda Şinasi Dikmen Almanya'nın tarihi kişilikleri ile basit bir çobanın yaşamını ustaca kesiştirir. Örneğin "Yaşasın, Ben Almanya'da Yaşıyorum" adlı kitabının bir bölümünde, Almanya da yaşayan küçük bir Türk kızının yine Johan W. V. Goethe'ye yazdığı bir mektup yer alır. Mektupta, küçük kızın küçük yaşlarda karşılaştığı yabancı düşmanlığı ve

Almanya da yabancı olmanın zorlukları anlatılır. Aynı eserde Türk ve Yunan düşmanlığı da hicvedilir. Bir Türk gurbetçi iznini geçirmek için yollara düşer. Gurbetçi ülkesine varabilmek için Yunanistan karayollarını kullanmak zorundadır. Gurbetçinin kızı, babasına sürekli Yunanistan ile ilgili sorular sormaktadır. Aslında küçük kız, babasının kendisine bu ülke ile ilgili anlattıklarını tekrarlamaktadır.

Dikmen başka bir oyununda, Alman bir aile, Almanya'da tanıştıkları bir Türk aile ile birlikte Türkiye'ye gelir. Almanlar köy yaşantısını çok güzel ve ilginç bulurlar. Türkiye hiç düşündükleri gibi değildir. İnsanlar son derece konukseverdir. Öyle ki, her gün misafirlerine kendi yaptıkları yiyecekleri sunmak için Alman ailesinin yanına ziyarete gelirler. Bu durum zamanla Alman Aile için dayanılmaz bir hal alır ve köyden kaçarlar. Bu ve buna benzer öyküler Dikmen'in eserlerinin tamamında yer alır.

Yukarıda kısaca söz ettiğimiz öyküler neden bu kadar önemlidir? Bu tür anılar tüm insanların yaşamında yok mudur? Yoksa insanların gülme ihtiyacı mıdır Şinasi Dikmen'i bu kadar ünlü yapan? Elbette değil. O, felsefenin ağır ve derin düşünce yöntemlerini basit ve yalın bir anlatımla insanlara sunar. Alman Edebiyat Tarihi'ni ve Alman Edebiyat Felsefesini basit göstergelerle ortaya koymaktadır. Örneğin Johan W. V. Goethe Alman Edebiyat tarihi'nin önemli bir şahsiyetidir. Bu soylu ve bilge kişinin karşısında, basit, ama içinde Johan W. V. Goethe kadar bilgelik taşıyan Çakırgümüşlü genç çoban yer alır. Dikmen'in oyunlarında, Aşık Veysel ve Mevlana gibi kişiliklere yer vermesi, sadece benzer kişiliklerin Türk Kültüründe de var olduğunu anlatmaz, aynı zamanda kendi kültürünün yabancılar tarafından tanınmasını da sağlamaktadır. Almanların, kendilerini sanat tarihinde önemli bir yere koymaları karşısındaki övgülerine, o, kendi kültürünün kişilikleri ile karşılık verir. Bu karşılık verme, Doğu-Batı karşıtlığını ortaya koymak için değil, kültürlerin benzeşim ve ayrışım noktalarını vurgulamak için yapılır. O, Doğu-Batı karşıtlığını vurgulamak amacıyla oyunlarını sahneleseydi, kendi kültürünün bazı davranış biçimlerini de hicvetmezdi. Dolayısıyla, onun amacı, oyunlarını sahnelerken, insanların anlık olarak eğlenmesini sağlamak değildir; Almanların ve Türklerin birbirleri hakkında oluşturdukları önyargılarını yermektir. Ona göre, bu yargıları ortadan kaldırmanın en güzel yolu mizah ve hicvidir.

Şinasi Dikmen'i popüler yapan sadece seçtiği konular değildir. Almanya'da bu ve buna benzer konular Türk ve Alman yazarlar tarafından da yazılmıştır. Onun başarısını sağlayan asıl etmen, yazılarını yazdığı ve oyunlarını oynarken kullandığı dil ve anlatım üslubudur. Almanca dilbilgisi kurallarını hiçe sayarak, ve bu kuralları, öğrenimi olmayan bir Türk işçisinin cümle kalıpları içinde eriterek, yeni ve farklı bir Almanca üslup yaratması onu diğer yazarlardan farklılaştırır ve Alman izleyicisine veya okuyucusuna, Almanca'yı tam öğrenememiş Türklerin kullandığı cümle kalıplarıyla hitap

eder. Bu cümle kalıplarını mizah anlayışı içinde tekrar üretir. Bu kalıplar, Türklerin Almanlar ile kurdukları günlük iletişim dilinde de belirgindir. Eğer oyunlarının veya kitaplarının adlarına bakılırsa bu konu daha anlaşılır olur. Örneğin, köyünden Almanya'ya gitme imkanı bulan bir genç "Yaşasın, ben Almanya'ya Gidiyorum" gibi bir çığlık atmaz da ne yapar? Ya da, yabancı karşıtı olan bir Alman'ın Türk çocuklarına "sarımsak yiyiciler" (Wir werden das Knoblauchkind- Biz sarımsak çocuklar...-) demesi onlara göre doğal değil midir? Ya da Türkleri önyargılarla tanıyan birinin, bir şekilde bir Türk ile yakınlık kurması, önyargıların (Der andere Türke – diğer Türk-) yıkılması anlamına gelmez mi?

Dikmen'in bu mizah kurgusu ve hiciv anlayışı, oyunlarının ya da kitaplarının her cümlesinde görülmektedir. Onun kitapları her bir olayı yerici bölümlerden oluşur. Her bölüm belirli bir konuyu irdelemek için yazılmıştır. Kitaplarının bir bölümünde yabancı kavramını ya da yabancı düşmanlığını incelerken, bir başka bölümünde bu konuyu tekrar işlemez, farklı bir konuyu ele alır. Oyunları ise tek bir konu üzerinde gelişir ve farklı, genelde 3-4 perdeden oluşur. Sahne dekoru bir tiyatro oyununu andırır. Ancak tiyatro sahneleri gibi zengin değildir. Ancak belirli konuyu çağrıştıracak nesnelere sahnesinde kullanmaktadır.

Şinasi Dikmen Alman Geleneksel kabare sanatını, Almanya'da yaşayan bir Türk'ün bakış açısıyla yeniden düzenleyerek yenilikler ortaya koymuştur ve bu anlamda yenilikçidir. Bu yenilikçilik anlayışı, özellikle de dilde kendini gösterir. O, hicvettiği olaylara konulara bir çözüm sunmaz ve eserlerinin tümünde son açıktır. Sonun açık uçlu olması, çözümü seyirciye ya da okuyucu bırakmak istemesindedir. Ve sorunların çözümlenmesinde okuyucunun veya izleyicinin katılımını beklemektedir.

Kaynakça

DİKMEN, Şinasi, (1995). *Hura! Ich Lebe in Deutschland*, Fischer Taschenbuch-Verlag, Frankfurt

www.trd-online.net/sinasiroportaj.html

www.UlviaLacakaptan.com/htm/konul.html